

บทวิจารณ์หนังสือ : BOOK REVIEW

เรื่อง : อริยสัจสำหรับคนสมัยใหม่

ผู้เขียน : ท่านพุทธทาสภิกขุ

ปีที่พิมพ์ : 2554

สำนักพิมพ์ : สุขภาพใจ

จำนวนหน้า : 180 หน้า

พระครูอินันทโสภิต (อินนโท) และ พระครูจิระธรรมธัช

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

Phrakhru Aphinanthasophit (Aphinantho) and Phrakrujiradhammatach

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nongkhai Campus, Thailand

Corresponding Author, E-mail: jacknitikorn2517@gmail.com

บทนำ

หนังสือเรื่อง “อริยสัจสำหรับคนสมัยใหม่” ชุติลัตถ์ถึงธรรม รวบรวมบทบรรยายธรรมของท่านพุทธทาสภิกขุ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่หลักธรรมคำสอนของท่านให้แผ่ขยายกว้างไกลมากยิ่งขึ้น

หนังสือเล่มนี้มีขนาดประมาณครึ่งกระดาษ A 4 พิมพ์ครั้งที่ 1 เมื่อเดือน มีนาคม พ.ศ. 2554 จัดทำขึ้นในวาระครบรอบ 105 ปีชาตกาลของท่านพุทธทาสภิกขุ (2449 – 2554) โดยสำนักพิมพ์สุขภาพใจ มีจำนวนทั้งสิ้น 180 หน้า เป็นหนังสือธรรมบรรยายที่ท่านพุทธทาสภิกขุแสดงแก่คณะชาวต่างประเทศ ระหว่างวันที่ 6 – 12 มกราคม 2532 หน้าปกเป็นรูปพระธรรมจักร ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ทรงล้อแห่งการขับเคลื่อนพระธรรม มุมบนด้านขวาเขียนว่า ชุติลัตถ์ถึงธรรม ด้านบนตรงกลางเป็นชื่อหนังสือ “อริยสัจสำหรับคนสมัยใหม่” เขียนด้วยตัวหนังสือสีขาวบนพื้นปกสีน้ำตาล ส่วนปกหลัง ด้านบนพิมพ์ชื่อหนังสือ ตรงกลางเป็นข้อความพุทธพจน์ว่า “ธรรมทั้งหลายมากมายเท่าไรก็มาสรุปอยู่ในอริยสัจเช่นเดียวกับใบไม้ทั้งป่าสรุปอยู่ในไม้ก้ามมือเดียว และข้อความที่แสดงเจตนารมณ์ความปรารถนาในการเรียนรู้เรื่องอริยสัจว่า เรียนให้อริยสัจเกิดก็จะเท่ากับรู้พุทธศาสนาทั้งหมด หลักธรรมทั้งหมดมารวมอยู่ที่อริยสัจ นี่เรื่องก็จบ รู้อริยสัจก็คือรู้ธรรมทั้งหมดในพุทธ

* วันที่ได้รับบทความ: 23 มกราคม 2565; วันแก้ไขบทความ 2 มีนาคม 2565; วันตอบรับบทความ: 7 มีนาคม 2565

Received: January 23, 2022; Revised: March 2, 2022; Accepted: March 7, 2022

ศาสนาที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งที่จะช่วยดับทุกข์ได้จริง” ในเล่มยังประกอบด้วยแผ่น CD-MP3 Original Voice เสียงของท่านพุทธทาส

จากองค์ประกอบของหนังสือตามที่กล่าวมา และข้อความที่อยู่ในปกความว่า ”ชีวิตไหนที่มีปัญหาชีวิตนั้นต้องการความรู้เรื่องอริยสัจ ปัญหาชีวิตนี้รู้จักกันพอสมควรแล้ว เป็นภาระหนักยุ่งยากไปหมด ก็เต็มไปด้วยการต่อสู้ดิ้นรน ไม่มีการพักผ่อน ความรู้เรื่องอริยสัจ จะทำให้เรามีการพักผ่อน แล้วก็กำลังสติปัญญา มีอะไรที่จะต่อสู้ปัญหาแห่งชีวิต” จากข้อความนี้จึงเหมาะมากสำหรับใครสักคนที่กำลังแบกโลกแล้วเดินหาหนังสือสักเล่มอ่าน

โครงสร้างเนื้อหาของหนังสือ อริยสัจสำหรับคนสมัยใหม่ ประกอบด้วย บทนำเรื่อง องค์ธรรมในอริยสัจ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค และบทสรุปอริยสัจ

โครงสร้างของหนังสือ

บทนำเรื่อง คำที่มีความหมายว่า พุทธศาสนา มีหลายคำที่ใช้กัน เช่นคำว่า Buddhism ซึ่งเป็นภาษาต่างประเทศ, พุทธศาสนา เป็นคำที่คนไทยตั้งขึ้นเอง, ส่วนคำว่า พุทธธรรม เป็นคำที่ท่านพุทธทาสเสนอว่าถูกต้องที่สุดที่จะใช้ในการศึกษา แต่ทั้งสามคำพระพุทธเจ้าก็ไม่เคยใช้กับคำสอนของพระองค์ ท่านจะใช้คำว่า พรหมจรรย์ ซึ่งหมายถึง การประพฤติที่ประเสริฐ ที่เป็นไปเพื่อการดับทุกข์โดยตรง

จากคำและความหมายที่กล่าวมาข้างต้น จะใช้คำไหนแทนคำว่า “พุทธศาสนา” ท่านพุทธทาสไม่สงวนสิทธิ์ในการใช้ แต่ขอให้ใช้ให้มันถูกต้องให้เป็นไปตามธรรมชาติและเป็นไปเพื่อการดับทุกข์ได้จริง ในทัศนะของท่าน ท่านยังยืนยันในการใช้คำว่า พุทธธรรม แม้พระพุทธเจ้าเองยังกล่าวว่า “ฉันเป็นเพียงแต่ผู้ชี้ทาง ท่านเป็นผู้ต้องเดินทาง” คำว่า ทาง มันเป็นธรรมชาติ เป็นวิถีชีวิตใหม่ (New way of life) ในทางพุทธศาสนา ธรรมชาติเกี่ยวกับ”ธรรม” เพราะ ธรรมะ แปลว่าธรรมชาติ (nature) โดยท่านได้ให้ความหมายของธรรมะ ไว้ 4 ความหมาย คือ

1. ธรรมชาติ (characteristic nature)
2. กฎของธรรมชาติ (law of nature)
3. หน้าที่ตามกฎหมายธรรมชาติ (duty in accordance with the law of nature)
4. ผลอันเกิดจากการทำหน้าที่ (result in accordance with the duty)

จากความหมายทั้ง 4 ความหมาย สรุปลงที่ธรรมชาติ เป็นเรื่องที่ทุกคนต้องศึกษาเพื่อให้เข้าใจในอริยสัจ เพราะธรรมชาติเป็นความจริงอันประเสริฐ โดยศึกษาจากชีวิต อันประกอบด้วย ร่างกาย เป็นธรรมชาติ ระบบที่ควบคุมร่างกายก็เป็น กฎของธรรมชาติ ร่างกายที่ต้องปฏิบัติอย่างนั้นอย่างนี้อยู่ตลอดเวลาก็เป็น หน้าที่แล้วผลที่ได้รับเป็นสุขหรือทุกข์ ก็เกิดที่ร่างกาย จึงเป็นที่มาว่า จงศึกษาพุทธศาสนาที่ร่างกาย ซึ่งเป็นร่างกายที่มีชีวิตอยู่ ตายแล้วใช้ไม่ได้ (พุทธทาสภิกขุ, 2554 : 3)

อริยสัจที่ 1 ความทุกข์**ความหมายของคำว่าทุกข์**

ท่านพุทธทาส ได้ให้ความหมายของความทุกข์ไว้ 3 ประการ คือ 1) ความทุกข์ หมายถึง เจ็บปวด หรือทรมาน 2) สิ่งที่น่าเกลียดที่สุด 3) ความว่างจากสารประโยชน์ใดๆ ความทุกข์ทั้งสามประการเรียกว่า ข้ำศึก ความทุกข์จึงไม่ได้หมายความว่า **Suffering** เฉยๆ แต่ให้เข้าใจว่า **Suffering** จะต้องประกอบไปด้วยทั้ง สามประการที่กล่าวมา จึงจะเรียกว่าทุกข์และเป็นข้ำศึก

ความทุกข์ มี 4 ลักษณะคือ ความทุกข์ที่เป็นของธรรมชาติ ได้แก่ ความเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นของ ธรรมชาติ มีตามธรรมชาติ ที่สามารถอยู่เหนือปัญหาได้ แต่หนีจาก ความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ไม่ได้ ดังที่ท่าน สรุปรว่า เราปราศจากข้ำศึกที่เกิดตามธรรมชาติ ที่เกิดโดยธรรมชาติ คือ เกิดแก่เจ็บตาย ความทุกข์ที่เป็น อากัปภิกิริยาอาการของความทุกข์ ซึ่ง ได้แก่ โสกะ ปริเทวะ ทุกขะ โทมนัสสะ อุปายาสะ ความทุกข์เพราะตัณหา ได้แก่ พบกับสิ่งที่เราไม่รัก ต้องพลัดพรากจากสิ่งที่เรารัก ปราธณาสังโศกไม่ได้สิ่งนั้น จึงทุกข์มูลเหตุของความ ทุกข์คือตัณหา และสุดท้ายเป็นที่สรุปรวมแห่งความทุกข์คืออุปาทานในขันธทั้ง 5 เป็นทุกข์ โดยขันธทั้ง 5 แบ่ง ออกเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ รูปขันธ คือส่วนที่ประกอบกันเข้าของระบบประสาท และอวัยวะ ตา หู จมูก ลิ้น กาย รวมเป็นที่ตั้งแห่งชีวิต หรือที่ตั้งแห่งความทุกข์

ส่วนที่เป็นนามธรรม ได้แก่

เวทนาขันธ คือส่วนที่เป็นความรู้สึกทางด้านจิตใจ ที่เกิดจากการกระทบหรือการปรุงแต่ง ประกอบด้วยความรู้สึกเป็นสุข เรียกว่า สุขเวทนา ความรู้สึกเป็นทุกข์ เรียกว่า ทุกขเวทนา ความรู้สึกไม่สุขไม่ ทุกข์ เรียกว่า อทุกขมสุขเวทนา

สัญญาขันธ หมายถึง การจำได้หมายรู้ในอารมณ์ โดยมีมูลเหตุมาจากเวทนา ซึ่งถูกปรุงแต่งจากจิต อันทำหน้าที่ด้วยอวิชชา

สังขารขันธ หมายถึง การปรุงแต่ง โดยเฉพาะการปรุงแต่งแห่งความคิด ท่านแบ่งความหมายของ สังขารได้ 3 ประการ คือ ผู้ปรุงแต่ง ผู้ถูกปรุงแต่ง และการปรุงแต่ง โดยเล็งไปที่ตัวความคิดปรุงแต่งเป็นสำคัญ สังขารจึงไม่ได้หมายถึงเพียงร่างกายแต่หมายรวมถึงจุดตั้งต้นของความเกิดขึ้นหรือความเป็นไป

วิญญาณขันธ หมายถึง ส่วนของจิตที่ทำหน้าที่ในการรับรู้อารมณ์ทั้งหลายจากการปรุงแต่งด้วย อวิชชา ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ตามเหตุตามปัจจัย

สรุปเรื่องความทุกข์อริยสัจ เป็นทุกข์เพราะอุปาทาน ให้รู้จักอุปาทาน รู้จักขันธ 5 แล้วให้รู้จักเอา อุปาทานออกเสียจากขันธ 5 โดยการอานาปานสติ

อริยสัจที่ 2 สมุทัย : เหตุให้เกิดทุกข์

ท่านได้พูดถึงอริยสัจที่ 2 ในเบื้องต้นท่านได้เสนอเค้าโครงของอริยสัจ ซึ่งประกอบด้วย อริยสัจที่ 1 บอกให้รู้ว่าความทุกข์คืออะไร (what is it) อริยสัจที่ 2 บอกให้รู้ว่าความทุกข์นั้นมาจากไหน (From what)

อริยสัจที่ 3 บอกให้รู้ว่าความทุกข์นั้นเพื่อประโยชน์อะไร (For what) อริยสัจที่ 4 บอกให้รู้ว่าความทุกข์จะดับโดยวิธีใด โดยให้มองง่ายๆ ในลักษณะ **Bird-eye view** จากนั้นท่านได้อธิบายในประเด็นต่างๆ ดังนี้

ความหมายของคำว่าสมุทัย ในภาษาบาลีเรียกว่าสมุทยสัง หรือ สมุทยอริยสัง ท่านให้ความสำคัญในการศึกษาคำว่าสมุทัยให้ถูกต้อง โดยท่านได้นำเสนอรายละเอียดที่เกี่ยวข้องดังนี้

สมุทัยกับเหตุและปัจจัยต่างกันอย่างไร สมุทัยกับเหตุมีความหมายเดียวกัน ส่วนปัจจัยท่านได้นำเสนอเพื่อให้เห็นความแตกต่างว่า ถ้ามันเนื่องด้วยเหตุสิ่งเดียวกันเรียกว่า เหตุ ถ้าเนื่องด้วยเหตุหลายสิ่งหลายอย่างจะเรียกว่าปัจจัย หลักสำคัญในพุทธศาสนาถือว่าสิ่งทั้งปวงนี้มีเหตุแล้วมันก็ต้องเป็นไปตามเหตุ สิ่งที่พุทธเจ้าสอนว่า **cause** โดยตรงว่า มันถูกหรือผิดตามกฎหมายของปัจจุสมุปบาท ถ้ามันผิดตามกฎหมายของปัจจุสมุปบาท มันก็เป็นทุกข์ ถ้ามันถูกต้องตามกฎหมายของปัจจุสมุปบาท มันก็ไม่ต้องเป็นทุกข์ ทุกขสมุทัยมันอยู่ที่นั่นตามหลักของอริยสัจคือ เหตุปัจจัยที่มันเนื่องอยู่กับความทุกข์นั่นเอง มันอยู่ที่นั่น กำลังมีอยู่ที่นี่ จึงระบุไปยังกิเลสทั้งหลาย เช่น อวิชชา เช่น ตัณหา ซึ่งเป็นเหตุปัจจัยของความทุกข์โดยตรง

เหตุของความทุกข์ที่เป็นปรมาตถสัง เป็นการบรรยายธรรมในวันที่สาม ที่ท่านนำเสนอในเรื่องเหตุของความทุกข์ในอริยสัจก็คือตัณหา แต่ถ้าเป็นเรื่องของปัจจุสมุปบาท เหตุของความทุกข์คืออวิชชา ซึ่งท่านได้แสดงมุมมองว่า ไม่ว่าทุกข์ในอริยสัจ หรือในปัจจุสมุปบาท ทั้งสองอย่างก็มาจากการอุปาทานในชั้นที่ 5 จึงพูดได้ว่านอกจากทุกข์มาจากการอุปาทานในชั้นที่ 5 แล้วยังพูดได้อีกว่าทุกข์มาจากการปรุงแต่งของสังขารทุกข์มาจากตัณหา ทั้งสามสิ่งเป็นทุกข์มีเหตุโดยตรง สรุปให้สั้นลงเหลือสิ่งเดียวก็ใช้คำว่า ตัณหาเป็นเหตุให้เกิดความทุกข์

ลักษณะของตัณหา ท่านได้นำเสนอว่าในพระบาลีเกี่ยวกับทุกขอริยสัจ พระพุทธเจ้าแสดงลักษณะของตัณหาว่า ตัณหา โปโนพวิกา นันทิราคสหคตา ตตรตตราบิณนัถิ 3 ความหมาย

1. ทำให้เกิดภพ โปโนพวิกา ภพเกิดจากอำนาจของตัณหา มีตัณหาอย่างไรก็เกิดภพอย่างนั้น
2. ประกอบด้วยนาคะ นันทิราคสหคตา เมื่อไรอยู่ด้วยความกำหนดยินดี เพลิดเพลินพอใจในสิ่งใดเมื่อนั้นเรียกว่าตัณหา ท่านได้เปรียบนาคะที่ติดแน่นเหมือนดั่งสีย้อมผ้า
3. เที่ยวนเพลิดเพลินในทุกสิ่ง ตตรตตราบิณนัถิ สิ่งนั้นสิ่งนี้ว่าทุกข์ คู่ ทุกๆ แห่งมันเป็นตัณหา

ตัณหา 3 ประเภท มันต้องการได้สิ่งที่มันชอบ คือ กามตัณหา ท่านได้นำเสนอว่า กามตัณหาไม่ได้หมายความว่าความต้องการทางกามารมณ์อย่างเดียว แต่ให้รวมถึงความต้องการ ความพอใจ พพอใจที่สุดทาง ตา หู จมูก ลิ้น กายและใจด้วย มันอยากจะเป็นอย่างที่มีมันต้องการจะเป็นคือ ภวตัณหา มันอยากที่จะไม่เป็นอยากจะไม่มี คือ วิภวตัณหา ความไม่อยากจะอะไรเลย หรือไม่พอใจจะอะไรเลย ก็ยังมีความอยากอยู่คือมีความอยากตายก็เรียกว่า วิภวตัณหา

สรุป ความต้องการด้วยอำนาจของอวิชชาเรียกว่าตัณหา แล้วก็มันเป็นทุกขสมุทัย ทำให้เกิดความทุกข์ หรือทุกขสมุทยอริยสัง คือความต้องการด้วยอวิชชาที่เรียกว่าตัณหา ตัณหาเป็นเหตุให้เกิดทุกข์

อริยสัจที่ 3 นิโรธ : ความดับทุกข์

นิโรธเป็นธาตุชนิดหนึ่ง สิ่งที่เราเรียกว่า ธาตุ (element) ในขอบเขตของธรรมทั้งหลาย แบ่งเป็น 3 ธาตุ คือ รูปธาตุ ธาตุที่มีรูป, อรูปธาตุ ธาตุที่ไม่มีรูป, นิโรธธาตุ เป็นที่ดับแห่งรูปและอรูปธาตุ ซึ่งความทุกข์ก็รวมอยู่ในรูปและอรูป มีนิโรธธาตุ เป็นที่ดับแห่งรูปและอรูป นิโรธธาตุเป็นธาตุตามธรรมชาติ แม้นิพพานก็เป็นธาตุแห่งผลที่รวมอยู่ในนิโรธธาตุ ซึ่งแปลว่าเย็น coolness หรือ cooling นิโรธธาตุ หมายถึงธาตุแห่ง quenching (quench) ลงไป หลังจาก quenching มันก็มี cooling : coolness นี่คือ ความหมายของธาตุทางธรรม ซึ่งไม่ได้หมายถึงธาตุทางฟิสิกส์

ตัวความทุกข์ก็ดี ตัวเหตุของความทุกข์ก็ดี เข้ามาถูกกันเข้ากับนิโรธธาตุ มันก็ดับไป ความทุกข์เข้ามาความทุกข์ก็ดับลง เหตุเข้ามาเช่น อวิชชา ตัณหา อุปาทาน สังขาร ก็ดับไป แล้วมันก็เหลือนิพพาน ซึ่งเป็นผล ความเย็น ความไม่มีทุกข์ ความไม่มีปัญหา จนทำให้เกิดผลต่อเนื่องถึงธรรมที่มันเป็น synonym (ไวพจน์) ซึ่งแทนกันได้ เรียกว่าเมื่อมัน quench แล้ว มันมีอาการของ emancipation (หลุดพ้น) liberating (ปลดปล่อย เป็นอิสระ) นั่นอีกที อันนี้มีคำเรียกว่า วิมุตติ หลุดพ้นออกไป ก็รวมอยู่ในนิโรธธาตุ ในบางช่วงเวลาจิตสัมผัสนิโรธได้ นั่นคือช่วงเวลาที่เราที่จิตของเราสัมผัสสบายที่สุด ว่างที่สุด เป็นเวลาที่เราไม่ต้องการอะไร เรามักจะพูดว่า beyond positive and negative คือมันมีอยู่ มันอยู่กับนิโรธธาตุ แต่เราไม่รู้ตัวหรือรู้สึก คำว่า นิโรธอริยสัจจึงหมายถึงความดับแห่งความต้องการด้วยอวิชชา

ลักษณะของนิโรธ คือ ดับไม่เหลือแห่งราคะเช่นเดียวกันกับตัณหาไม่มีเหลือ สลัดคืน และตัดอาลัย การดับของนิโรธก็ให้ดับที่ต้นเหตุ เป็นวิธีที่ใช้ได้กับทุกปัญหา

ผลของนิโรธ คือ นิพพาน แปลว่าเย็น ซึ่งมีหลายระดับ ถ้าเย็นมากถึงที่สุดก็เรียกว่านิพพาน เย็นอย่างคนธรรมดาสามัญที่จะมีได้ ก็เรียก นิพพุติ คือ ชีวิตเย็น

อุปาทิเสสนิพพาน คือนิพพานที่ยังมีความรู้สึกเป็น positive หรือ negative ความรู้สึกนี้ไม่อาจจะทำให้เกิดกิเลสได้ กิเลสสิ้นไปหมดแล้ว ไม่อาจปรุงแต่งให้เกิดอัตตาตัวตนได้ อย่างนี้ก็เป็นนิพพาน

อนุปาทิเสสนิพพาน นิพพานที่หมดความรู้สึกในการเป็น positive หรือ negative ซึ่งท่านได้เรียกนิพพานเช่นนี้ว่า ชีวิตใหม่ ว่า beyond the word หรือ โลกุตตระ คือ ชีวิตที่อยู่เหนือโลก

ลักษณะการเกิดของนิโรธะเกิดได้ทั้งโดยบังเอิญ โดยบังคับ และโดยที่กิเลสมันหมดแล้ว จึงเป็นนิโรธะที่สมบูรณ์ เป็นนิโรธะของพระอรหันต์ การจะทำให้เกิดนิโรธทั้ง 3 ชนิด คือ การอานาปานสติ วิธีการของอานาปานสติช่วยให้เกิดการดับตัณหาหรือดับทุกข์

ไวพจน์ของนิโรธ ท่านได้เสนอเพิ่มเติมเพื่อความเข้าใจ ได้แก่คำว่า ระงับสังขารในทุกๆ ความหมาย : สัพพสังขารสมโย, โยนของหนักทิ้งให้หมด : สัพพูปธิปฏิณฺสสัคโค ของหนักคือเบญจขันธ์ที่อุปาทาน ทำตัณหาให้สิ้น : ตณฺหักขโย ไม่มีกิเลสย่อมใจ:วิราโค วิราคะ หมายถึงของย่อมจืด ต้องทำสีให้ละลาย ให้สีจางไปหมด ไม่มีสีเหลือ เรียกว่าวิราคะ ดับราคาที่เป็นเหมือนกับสีย้อมผ้า จิตเย็น:นิพพานัง หมายถึงดับ หรือเย็น ไม่มีอะไรที่ทำให้เจ็บปวด ท่านยังว่าเป็นคำที่ไพเราะที่สุด โดยท่านได้อ่านเป็นภาษาบาลีให้ชาวต่างชาติฟังดังนี้ “สัพพ

สังฆารสมโณ สัพพุปปิณีสสัคโค ตัณห์ทักขโย วิราโค นิโรโธ นิพพานัง” แล้วให้เอาธรรมทั้ง 6 นี้ มากำหนดไว้ในใจเรียกว่า ธรรมสมาธิ ท่านยังยืนยันว่าการทำอานาปานสติหมวดสุดท้ายคือการธรรมสมาธิ คือเอาพระนิพพานเป็นอารมณ์ของสมาธิ สมาธิที่ถูกต้องต้องมีพระนิพพานเป็นอารมณ์

นอกจากนี้ท่านยังได้แนะนำอุบายในการดับตัณหา ที่เป็นเคล็ดลับของท่านคือดับตัณหาด้วยตัณหา หรือเรียกว่าเกลือจิมเกลือ หรือ หนามยอกเอาหนามบ่ง

สรุป ในความทุกข์มีความดับทุกข์ ดังอุปมาที่ว่าเราจะเห็นควันไฟที่ไหน ถ้าไม่เห็นที่ไฟ จะเห็นความดับไฟที่ไหน ถ้าไม่ใช่ที่ไฟ ดังนั้น เราจะดับทุกข์ได้ ก็ต่อเมื่อเราเห็นทุกข์ ท่านได้กล่าวขอบคุณความทุกข์ที่ทำให้รู้เรื่องทุกข์ ทำให้เราฉลาด ที่ทำให้เกิดพระพุทธรเจ้า

อริยสัจที่ 4 มรรค : ทางให้ถึงความดับทุกข์

มีชื่อเรียกว่า ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา แต่เรียกสั้นว่า มรรค ท่านได้อธิบายคำที่ประกอบกันเข้าเป็นทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ดังนี้

ทุกข์ แม้ท่านจะได้อธิบายตั้งแต่แรกโดยละเอียด แต่ท่านก็ยังอธิบายซ้ำอีกครั้ง ปัญหาหรือความทุกข์ว่า มันคืออะไร คือสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาทั้งหมด มันมาจากอะไร มาจากตัณหา คืออุปทานในในชั้นที่ 5 และมันเพื่อประโยชน์อะไร ซึ่งวันนี้ท่านจะได้พูดถึงหัวข้อที่ว่า มันโดยวิธีใด

ปฏิปทา หมายถึง การเดินทาง เป็นความหนึ่งสำหรับคนธรรมดาสามัญ หมายถึง การปฏิบัติสำหรับผู้ที่อยู่วัดปฏิบัติธรรม คามินี หมายถึง เป็นเครื่องให้ถึงเป็น instrument คามินี+ปฏิปทา=การปฏิบัติที่เป็นเครื่องให้ถึง การปฏิบัติในทางพุทธศาสนาจะต้องอยู่ตรงกลาง ไม่สุดโต่งไปข้างใดข้างหนึ่ง ไม่ใช่ มีอัตตา ไม่ใช่ นีรตตะ แต่เป็นอนัตตา นี่คือ มัชฌิมาปฏิปทา หรือ middle way

ชีวิตคือการเดินทาง วิวัฒนาการคือเส้นทางที่สรรพสัตว์ทั้งหลายต้องเดิน เพียงแต่จะเดินถูกหรือเดินผิดทางเท่านั้น ถ้าเดินทางผิดก็เสียเวลาของชีวิตเปล่าประโยชน์ เพราะฉะนั้นต้องเดินให้ถูกทางเท่านั้น ชีวิตถึงจะอยู่โดยไม่เสียเวลา ที่สุดของเส้นทางที่จะต้องเดินคือเดินไปให้ถึงการดับทุกข์คือการเอาอุปาทานออกเสียจากชั้นที่ 5 เดินออกจากความเป็นคู่ ต้องมีชีวิตอยู่เหนือความเป็นคู่ คือ อยู่เหนือสุขเหนือทุกข์ อยู่เหนือดีเหนือชั่ว ปลายทางของพุทธศาสนาคือหมดปัญหาและความทุกข์

ทางเดินในทางพุทธศาสนา คือ อัฐังคิกมรรคแปลว่ามรรคมืองค์แปด ได้แก่ สัมมาทิฐิ คือ การเห็นชอบ (Right View) สัมมาสังกัปปะ คือ การดำริชอบ (Right Thought) สัมมาวาจา คือ การเจรจาชอบ (Right Speech) สัมมากัมมันตะ คือ การประพฤติชอบ (Right Action) สัมมาอาชีวะ คือ การเลี้ยงชีพชอบ (Right : Livelihood) สัมมาวายามะ คือ การเพียรชอบ (Right Effort) สัมมาสติ คือ การตั้งสติชอบ (Right Mindfulness) สัมมาสมาธิ คือ การตั้งมั่นชอบ (Right Concentration) ทั้ง 8 ประการ สำคัญตรงที่ต้องเดินทางให้ถูกต้องคือ right ถูกต้องต่อนิพพาน คือ อยู่เหนือปัญหา ความถูกต้อง ต้องเป็นไปเพื่อ ความวิเวก ความจางคลาย ความดับเย็น การปลงของหนัก ทั้งสี่อย่างนี้สรุปว่า เป็นไปเพื่อความเป็นอิสระภาพ ไม่เพิ่มความทุกข์ มีความเย็นๆทั้งของหนัก ทั้งสี่อย่างคือหลักของสัมมา อันประกอบไปด้วยบริวารทั้ง 7 มีสัมมาสมาธิ

เป็นตัวหลัก เรียกว่าอริยสัมมาสมาธิ จะขาดส่วนใดส่วนหนึ่งไม่ได้ การที่จะตัดอุปาทานออกมาเสียจากขั้น 5 จะต้องมีสัมมาสมาธิเป็นตัวหลักและมีสัมมาทิฏฐิเป็นตัวรองรับร่วมกันเข้าทำหน้าที่ อย่างถูกต้อง มีความพากเพียรมากพอ มีสติมากพอ สมาธิจึงจะตัดอุปาทานได้นั่นคือเอาปัญญาเป็นความคม สมาธิเป็นน้ำหนักร เรียกว่าอนันตริยสมาธิ คือ สมาธิที่ติดแน่นกับปัญญา แต่ก็ขาดเสียไม่ได้คือ ศีล

สรุป ความว่า อริยมรรค (Noble path) คือ ทางเดินทางชีวิต (Path of the life) เสร็จแล้วต้องมี (ชีวิตใหม่ที่อยู่นอกปัญหา) new life beyond any problem

สรุปอริยสัจ

ท่านสรุปความทั้งหมดของเรื่องอริยสัจได้ดังนี้ว่า อริยมรรคต้องการกำจัดข้าศึกคือกิเลส อริยสัจที่แท้ต้องศึกษาที่ตัวเราเองดังบัญญัติไว้ว่า ความทุกข์ก็ดี เหตุให้เกิดความทุกข์ก็ดี ความดับสนิทแห่งความทุกข์ก็ดี ทางถึงความดับสนิทแห่งความทุกข์ก็ดี พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้ว่า มีอยู่ในร่างกายยาวเพียงประมาณวาหนึ่งเท่านั้น ร่างกายที่มีชีวิตเป็นๆอยู่ จะพบอริยสัจทั้ง 4 นั่นก็หมายความว่า เราต้องพึ่งตัวเองคือได้พึ่งธรรมะ อริยสัจที่เป็นรวมคำสอนที่จำเป็นทั้งหมด ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า ความรู้ทั้งหมดที่ได้ตรัสรู้เท่ากับใบไม้หมดทั้งป่า ที่เอามาสอนท่านทั้งหลายเท่ากับใบไม้กำมือเดียว นั่นคืออริยสัจ อริยสัจจึงมีความจำเป็นสำหรับทุกคน เพราะที่ใดมีความทุกข์ ที่นั่นต้องมีการศึกษาอริยสัจ ผู้ใดมีความทุกข์ ผู้นั้นต้องศึกษาอริยสัจ

บทวิจารณ์

1) จุดเด่น

1.1 ชื่อเรื่อง รูปแบบและองค์ประกอบของหนังสือ มีความลงตัวและสอดคล้องกับเรื่องราวที่สื่อสารไม่ว่าจะเป็นหลักธรรมที่ชื่อว่าอริยสัจและรูปธรรมจักร นอกจากหลักธรรม (อริยสัจ) ที่เป็นชื่อหลัก ผู้อ่านขอเรียกว่าชื่อรอง (คนสมัยใหม่) ก็เป็นชื่อเรื่องที่น่าสนใจ ใช้ภาษาในการตั้งชื่อเรื่องเป็นภาษาแบบการโฆษณามาใช้ เพื่อเร้าความสนใจให้ต้องหยุดมองและเข้าไปอ่าน เพราะถ้าเดินผ่าน ก็ต้องเป็นคนไม่ทันสมัย ต้องเป็นคนโบราณแน่ๆ ที่ต้องหยุดและหยิบหนังสือเล่มนี้ขึ้นมา และสิ่งที่ยืนยันว่ามันน่าจะใช้จริงๆ ก็คือการใช้ชื่อที่ทันสมัย แผ่น CD-MP3 Original Voice เสียงของท่านพุทธทาส ซึ่งออกแบบในการเก็บ CD-MP3 Original Voice ได้อย่างลงตัวและมีคุ่มคำนั่นเอง ซึ่งถ้าพูดถึงหนังสือธรรมก็นึกถึงหนังสือใบลานที่เก็บไว้ในกระบอกไม้ไผ่ หรือไม่ก็พระไตรปิฎก แต่หนังสือเล่มนี้นอกจากชื่อเรื่องน่าสนใจแล้ว ยังตอบโจทย์เข้าใจและรู้ทันคนสมัยใหม่ที่ชอบอ้างว่า ไม่มีเวลาในการอ่านหนังสือธรรม การฟังธรรม หรือไปวัดทำบุญ เพราะไม่ว่าคุณจะอยู่ตรงไหน ทำอะไร ก็สามารถที่จะอ่าน จะฟังได้จากแผ่น CD-MP3 Original Voice นอกจากนี้ ชื่อเรื่องยังบอกเจตนาหรือวัตถุประสงค์คือธรรมะเพื่อคนสมัย นอกจากนี้ ผู้อ่านยังมองเห็นประโยชน์จากสภาพปัญหาในปัจจุบันของคนสมัยใหม่ในทันที ดังข้อความที่อยู่ในปกว่า “ชีวิตไหนที่มีปัญหา ชีวิตนั้นต้องการความรู้เรื่องอริยสัจ ปัญหาชีวิตนี้ก็รู้จักกันพอสมควรแล้ว เป็นภาระหนักยุ่งยากไปหมด ก็เป็นชีวิตที่เต็มไปด้วยการต่อสู้ดิ้น

รณ ไม่มีการพักผ่อน ความรู้เรื่องอริยสัจ จะทำให้เรามีการพักผ่อน แล้วก็มีกำลังสติปัญญา มีอะไรที่จะต่อสู้ปัญหาแห่งชีวิต”

1.2 หลักธรรม คือ เป็นการบรรยายหลักธรรมทั้งหลายที่รวมลงอยู่ในอริยสัจดังความว่า “หลักธรรมเรื่องอริยสัจ 4 นี้เป็นหลักธรรมอันสำคัญยิ่งในทางพระพุทธศาสนา เป็นที่รวมของหลักธรรมทั้งหลายทั้ง 84,000 พระธรรมชั้นเพราะเหตุที่ว่าหลักธรรมทั้ง 84,000 พระธรรมชั้นนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้แจ้งในความทุกข์ที่แท้ในทางพระพุทธศาสนา (ทุกข์) ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้แจ้งของเหตุแห่งความทุกข์ที่แท้ในทางพระพุทธศาสนา (สมุทัย) ย่อมเป็นไปเพื่อความดับไม่เหลือของความทุกข์ที่แท้ในทางพระพุทธศาสนา (นิโรธ) ย่อมแสดงให้เห็นถึงหนทางปฏิบัติเพื่อความดับไม่เหลือของความทุกข์บรรลุมรรคผลนิพพานหลุดพ้นจากวัฏสงสารการเวียนว่ายตายเกิด (มรรค) เพื่อให้ผู้อ่านสมัยใหม่ เข้าใจและเห็นคุณค่าทางศาสนาโดยแท้จริง

1.3 ภาษาที่ใช้ในการบรรยายโดยการให้ความหมาย อธิบาย แปลคำที่เป็นภาษาธรรมเป็นภาษาคนที่ท่านพุทธทาสภิกขุในการใช้ภาษาเผยแผ่พระพุทธศาสนาว่า เวลาพูดกับชาวบ้านให้พูดภาษาคน เวลาอยู่กับปัญญาชนให้พูดภาษาธรรม ท่านได้ประดิษฐ์ถ้อยคำและผูกสำนวนที่ให้สาระ ข้อคิด คติธรรมขึ้นใช้ คำต่างๆ เหล่านี้แม้จะไม่ใช่ว่าคิดขึ้นเองทั้งหมด กล่าวคือ บางส่วนนำที่มีอยู่แล้วมาปรับประยุกต์ เช่นเดียวกับพระพุทธองค์ทรงเคยกระทำ เช่น ทรงนำคำว่า “นิพพาน” ที่แปลว่า สงบ เย็น ซึ่งเป็นคำภาษาชาวบ้านในสังคมอินเดียมาทำให้เป็นอุดมคติของพระพุทธศาสนา โดยอธิบายความหมายเสียใหม่ว่าหมายถึง อาการสงบเย็นอันเกิดจากการสามารถจัดโลกโกรธ หลง ออกจากจิตใจได้หมดสิ้น หรือแม้แต่เป็นการสร้างศัพท์แสงที่น่าสนใจเพื่อที่จะสื่อสารกับคนหนุ่มสาวร่วมสมัยและนักวิชาการทั่วไปได้อย่างมีความหมาย นอกจากนี้การนำคำศัพท์ภาษาอังกฤษมาช่วยอธิบายเทียบเคียงกับศัพท์ธรรมะบางคำเพื่อความกระจ่างแจ้งทั้งโดยอรรถและโดยนัย ก็ถือเป็นเรื่องแง่มุมอันแสดงภูมิปัญญาในการเผยแผ่ธรรม และภูมิปัญญาทางภาษาของพุทธทาสภิกขุที่ควรค่าแก่การสนใจศึกษาให้กว้างขวางต่อไปในอนาคต โดยเฉพาะคนสมัยใหม่ (ว.วชิรเมธี, 2554 : 82)

2) จุดด้อย

ถ้าจะให้มองหาจุดด้อยของหนังสือเล่มนี้แทบจะไม่มี เพราะทุกครั้งที่มีผู้อ่านได้อ่าน มีความรู้สึกอยากขอบคุณท่านพุทธทาส ที่ทำให้เห็นธรรมเป็นเรื่องที่เข้าใจง่าย จะติดขัดภาษาอังกฤษบ้าง แต่ก็ทำทนายในการสืบเสาะหาความหมาย ทั้งนี้เพราะการบรรยายธรรมในครั้งนี้เป็นการบรรยายธรรมให้ชาวต่างชาติฟัง

ประโยชน์ของหนังสือ

ประโยชน์ที่ได้จากการอ่านหนังสือเล่มนี้คือ หลักธรรมในอริยสัจ 4 อันประกอบด้วย ธรรมที่ควรรู้ คือ ทุกข์ ซึ่งเป็นสภาพที่เราเผชิญอยู่ จำเป็นต้องใช้สติและปัญญาในการพิจารณาว่าทุกข์เกิดขึ้นได้อย่างไร เพราะไม่มีอะไรที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญ โดยไม่มีสาเหตุแห่งการเกิด ธรรมที่ควรละ คือ สมุทัย สาเหตุแห่งการเกิดทุกข์ เมื่อรู้แล้วก็ควรละ เพื่อให้เหตุและผลแห่งการกระทำ คือ ทำดีย่อมได้ดี ทำชั่วย่อมได้ชั่ว ธรรมที่ควรเจริญ

หรือควรปฏิบัติ คือ มรรค เป็นวิถีทางที่พระพุทธองค์ได้เป็นผู้ชี้ให้เราเดินตามทางอย่างถูกต้อง เพื่อนำไปสู่
วิถีชีวิตที่ไม่มีทุกข์หรือปัญหานั้นก็คือ ความดับทุกข์ (นิโรธ) ซึ่งเป็นผลที่เกิดจากวิถีทางที่พระพุทธองค์ได้เป็นผู้ชี้
ให้เราเดิน

เอกสารอ้างอิง

พุทธทาสภิกขุ, (2554). *อริยสัจสำหรับคนสมัยใหม่*. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.

ว.วชิรเมธี, (2554). *พุทธพบวิทย์ฯ ช่วงคิดพบช่วงถาม*. กรุงเทพมหานคร: เนชั่นบุ๊คส์.